

Afwenteling in maatregelenpakketten voor de KRW

Met meer dan gemiddelde belangstelling las ik het artikel 'Niet-afwentelen in het waterbeheer' in H₂O nr. 17 van Paul Baan en Frans Klijn van WL|Delft Hydraulics. Ook ik had me eerder al eens verbaasd over de impact die het beladen woord 'afwenteling' kan hebben. Mede daardoor heb ik me vaak afgevraagd wat we er eigenlijk mee bedoelen. Baan en Klijn stellen de volgende werkdefinitie voor: 'Het veroorzaken of verergeren van problemen in andere waterbeheersgebieden door activiteiten in het eigen waterbeheersgebied'. Het lijkt me een prima werkdefinitie voor iedereen die zich specialiseert in oppervlaktewater(kwaliteits)beheer en zich daarbij puur richt op het oppervlaktewatersysteem zelf.

Voor een meer algemeen gebruik in het waterbeheer zou ik de volgende definitie willen voorstellen: 'Het afschuiven van problemen naar andere waterbeheersgebieden, naar andere (water)systeemcompartimenten, naar andere personen of instanties of naar andere generaties'. Vervolgens durf ik de stelling aan dat er onbewust enorm op los wordt afgewenteld in het waterbeheer. Sterker nog, het grootste deel van de voorgenomen maatregelen voor de KRW betekent slechts een probleemverschuiving in plaats van een probleemoplossing. Veelal is de oorzaak een te nauwe blik op de eigen verantwoordelijkheden of op de eigen specialismen, waardoor men zich niet bewust is van de neveneffecten van de voorgenomen maatregelen. Ik moet toegeven dat ik mijzelf ondanks al mijn goede bedoelingen ook wel eens schuldig heb gemaakt aan het promoten van 'schijnoplossingen'. Enkele voorbeelden.

Verwijderen drainage

Drainagebuizen vormen een kortsluitroute voor meststoffen vanaf het landoppervlak naar het oppervlaktewater. Metingen en modelstudies (bijvoorbeeld ¹⁾) laten zien dat een groot deel van de vrachten van meststoffen via drainagebuizen in het oppervlaktewater terecht komt. Het verwijderen van drainage zou ervoor zorgen dat het infiltrerende regenwater een langere route

door de ondergrond moet afleggen, waarbij meer zware metalen en fosfaat kunnen worden vastgelegd en meer nitraat kan worden afgebroken. Het verwijderen van drainage zorgt echter ook voor een tragere waterafvoer, wat niet alleen kan resulteren in wateroverlast, maar ook in ondiepere of zelfs oppervlakkige afstroming met zo mogelijk nog grotere vrachten aan meststoffen naar het oppervlaktewater. En ook al zou de adsorptie van bijvoorbeeld zware metalen toenemen, zijn we dan de ondergrond niet langzaam aan het opladen waardoor toekomstige generaties met de problemen blijven zitten?

Verlagen/verhogen peil

Peilveranderingen worden ook vaak geopperd om waterkwaliteitsproblemen te verminderen. Een voorbeeld: om uitspoeling van zware metalen en fosfaat naar grond- en oppervlaktewater te voorkomen, is het verlagen van de grond- en oppervlaktewaterstanden in beeld gekomen. Deze stoffen worden via bemesting aan de bouwvoor toegevoegd en adsorberen vervolgens erg sterk aan de bodem. Als de grondwaterstanden onder de verontreinigde bouwvoor blijven, zullen deze stoffen ook niet worden meegevoerd naar het oppervlaktewater (zie bijvoorbeeld ²⁾). Het verlagen van de grondwaterstanden staat echter haaks op de antiverdrogingsmaatregelen die droogteschade in landbouw en natuur moeten tegengaan. Ook zorgen de lagere grondwaterstanden voor minder nitraatafbraak en dus voor meer nitraat in het oppervlaktewater. Een geluk bij dit ongeluk is dat de schadelijke neveneffecten van de nitraatafbraak weer minder zijn.

Bufferstroken

Een andere populaire maatregel is de aanleg van bemestingsvrije bufferstroken langs beken om de uitspoeling van meststoffen naar het oppervlaktewater te voorkomen. Maar komen de landbouwstoffen via de kleinere sloten, greppels en drainbuizen niet alsnog in deze beken terecht (zie bijvoorbeeld ³⁾)? En waar blijft de mest die niet in de bufferstroken wordt aangewend? Op de rest van het perceel misschien? Dat zou betekenen dat de kwaliteit van het grondwater daar zal verslechteren en dus afwenteling van oppervlaktewaterkwaliteitsproblemen op het grondwater.

Oplossingen

Maar wat zijn dan wel de echte oplossingen? Vanuit mijn perspectief gezien zou ik kiezen voor een meer extensieve en duurzame (biologische?) landbouw. Vanuit een agrarisch of economisch perspectief wentel ik de waterproblematiek nu weer af op de landbouwsector of op de consument die uiteindelijk wel wat duurder uit zal zijn. Maar als ik denk aan wat we er allemaal voor terugkrijgen: schoon (recreatie)water, dierenwelzijn, behoud en herstel van ecologische en landschappelijke waarden. Bovendien krijgen we er op termijn ook een mooi exportproduct voor terug: een duurzame voorraad grondwater die voldoet aan de kwaliteitseisen voor mineraalwater. Nu al is een half liter mineraalwater bij een tankstation duurder dan een liter benzine en de wereldwijde behoefte aan schoon water zal in de toekomst alleen maar verder toenemen. Ik hoop dat velen het met mij eens zullen zijn als ik stel dat de nadelen van extensivering van de landbouwsector bij lange na niet opwegen tegen alle voordelen ervan.

Joachim Rozemeijer
(AIO Universiteit Utrecht)

Noten

- 1) Griffioen J. en J. Rozemeijer (2004). Het effect van waterconservatie op de waterkwaliteit in Noord-Brabant en Limburg. Algemene samenvatting. TNO-rapport NITG 04-084-B.
- 2) Rozemeijer J., H. Broers, H. Passier en B. van der Grift (2005). Een quickscan inventarisatie van de bijdrage van het grondwater aan de oppervlaktewaterkwaliteit in Noord-Brabant. Concept-deelrapport I van het Aquaterra/STROMON-project. TNO-rapport NITG 05-186-A.
- 3) Van den Eertwegh (1997). Water and nutrient budgets at field and regional scale, Travel times of drainage water and nutrient loads to surface water. Proefschrift Wageningen Universiteit.